

Jordán, František

První pokusy o obnovu zrušené univerzity v Olomouci na Moravě

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1980, vol. 29, iss. C27, pp. [143]-151

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102781>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

FRANTIŠEK JORDÁN

PRVNÍ POKUSY O OBNOVU ZRUŠENÉ UNIVERZITY V OLOMOUCI NA MORAVĚ

První univerzita na Moravě, univerzita v Olomouci, založená r. 1573, zanikla, i když byla jako celek formálně zrušena císařským dekretem r. 1861, v době Bachovského absolutismu, kdy byla zrušena r. 1855 její právnická fakulta, když již před tím, r. 1851 ukončila svou činnost fakulta filozofická. Třebaže se v Olomouci udržela ještě samostatná teologická fakulta a do r. 1875 i lékařsko-chirurgické učiliště, město Olomouc a ním i země Morava ztratily s univerzitou v Olomouci vysokou školu univerzitního typu.¹

Zrušení univerzity v Olomouci, ať již měla v té době jakoukoli úroveň a ať již bylo motivováno a zdůvodňováno jakkoli, bylo pocíťováno především v Olomouci samé, ale i rozhodujícími moravskými orgány jako rozhodnutí neodůvodněné, diskriminující Moravu a postihující zvláště město Olomouc. Proto není divu, že okamžitě po pádu Bachovského absolutismu se začaly tytéž instituce, které se nedokázaly postavit proti jejímu zrušení za Bachovy vlády, pokoušet o to, aby na Moravě byla, ne-li obnovena, tedy znovu zřízena univerzita, a když by to nebylo možné, tedy aby byla na Moravě vybudována alespoň právnická akademie.

Již 30. prosince 1859 postoupilo zemské místodržitelství v Brně ministerstvu kultu a vyučování ve Vídni, které spravoval ještě hrabě Lev Thun, žádost moravského zemského výboru, aby byl vojenskými úřady (Militär-Montur-Ökonomie Commission) uvolněn v Brně starý stavovský dům, dále aby byla v Brně zřízena stavovská akademie a aby byla rovněž přeložena do Brna bývalá univerzitní knihovna v Olomouci. Požadavek zřízení právnické akademie byl odůvodněn nedostatkem právníky vzdělaných úředníků na Moravě a omezenou možností vzdělání synů moravského úřednictva, které prý nemělo vždy dostatek prostředků, aby je mohlo dát studovat na univerzity ve Vídni nebo v Krakově. Ministerstvo odpovědělo, že uvolnění stavovského domu a přenesení univerzitní knihovny z Olomouce do Brna je odvislé od zřízení právnické akademie, které

¹ *Kapitoly z dějin olomoucké univerzity 1573–1973*, Ostrava 1973, str. 21–22.

zamítlo, zejména z toho důvodu, že právnické akademie, obvyklé v Uhrách neposkytují dostatečné právnické vzdělání.²

Po vydání únorové ústavy a provedení voleb do zemských sněmů r. 1861 pronikla myšlenka zřízení univerzity nebo alespoň právnické akademie na Moravě i do povědomí širší politické veřejnosti a dokonce i do programů formujících se politických stran, proudů, a skupin, jež se vytvářely v souvislosti se svoláním a jednáním moravského zemského sněmu.

Poslanci moravského velkostatku převzali zřejmě za svou žádost zemského výboru a pojali do 10. bodu svého programu, připraveného pro zemský sněm, požadavek zřízení právnické akademie na Moravě.³ Německá liberální buržoazie, která se formovala na zemském sněmu moravském v německou liberální stranu, zvanou tehdy též „velkorakouskou stranou“, zařadila naproti tomu do svého programu, vypracovaného pro moravský zemský sněm, požadavek zřízení univerzity na Moravě. Byl obsažen v 5. bodu jejího programu, týkajícím se speciálních požadavků Moravy.⁴ I čeští poslanci, kteří si ještě nedokázali připravit pro zasedání zemského sněmu jasný program, ale vycházeli z prohlášení svého volebního výboru, ve kterém nebyl požadavek univerzity na Moravě obsažen,⁵ začali uvažovat o zřízení univerzity na Moravě.

Lze-li soudit, že německá liberální buržoazie pomýšlela na zřízení univerzity na Moravě s vyučovacím jazykem německým, tedy na takovou univerzitu, jakou byla v posledních letech svého trvání univerzita v Olomouci, pak česká buržoazie měla na mysli univerzitu, na které by byla zaručena národní rovnoprávnost a na které by se tedy vyučovalo též jazykem českým. Vyplývá to z článku, uveřejněného v listu „Mährischer Correspondent“, který byl mluvčím německé liberální buržoazie v Brně, polemizujícího se „Zprávou o moravském zemském sněmu“ vydanou r. 1861 českými poslanci, v němž se praví: „Rozumějí-li čeští poslanci rovnoprávnosti snad zřízení vyšších učebních ústavů, ve kterých by byla vyučovacím jazykem místo němčiny čeština, nikdo jim toto právo neupírá. Mohou zříditi na Moravě českou univerzitu na své náklady; ale pak bude chybět české mládeži dostatečné vyučování v němčině“.⁶

Sám list „Mährischer Correspondent“ byl toho mínění, aby mezi záležitostmi, jimiž se bude zabývat moravský zemský sněm, bylo též „znovuvytvoření a doplnění moravské zemské univerzity“. Své doporučení zdůvodňoval privilegii a právy, udělenými Moravě císařem Maxmiliánem II., který povýšil olomouckou jezuitskou kolej na univerzitu, potřebou očistit „lhostejnost“, projevenou Moravě již dvakrát v průběhu jednoho století při zrušení její vysoké školy a snahou nezůstat pozadu za „štyrskou mar-

² Allgemeines Verwaltungsarchiv Wien, Ministerium des Cultus und Unterrichts, čj. 371/48, 1860.

³ Landtags-Zeitung, Mährischer Correspondent, č. 5, 6. 4. 1861. Program velkostatkářů byl datován 4. dubna 1861. Byl tedy vypracován před zahájením nově zvoleného zemského sněmu, který zahájil své první zasedání 6. dubna 1861. Srovn. *Der mährische Landtag. Brünn 6. April. Die Neue Zeit*, r. 14, č. 79, 7. 4. 1861, str. 1.

⁴ Srov. *Programm der groß-österreichischen Partei im mährischen Landtage*, MC, č. 6, 7. 4. 1861, str. 3.

⁵ Srov. M. W u r m o v á, *Volby do moravského zemského sněmu r. 1861*, VVM, r. 10, 1955, str. 93 a 95–96.

⁶ *Die Decentralisten in Mähren*, MC, č. 51, 2. 6. 1861, str. 1.

kou“ a Tyrolskem, usilujícími o obnovu zrušených univerzit ve Štýrském Hradci a Inšpruku. Dovolával se při tom autority vídeňského profesora Hyrtla, který údajně potvrdil, že provinční univerzity jsou produktivnější než jejich sestry v rezidenci, a profesora Engela, který zdůvodňoval potřebu provinčních univerzit nedostatkem lékařů a nevyhovujícím již stavem lékařsko-chirurgických škol. Nedostatek lékařů měl být odstraněn a jejich vzdělání mělo být zdokonaleno povýšením lékařsko-chirurgických škol na lékařské fakulty a zřizováním nových lékařských fakult.

Ty však podle Engela mohly být jen tam, kde byly v dostatečném počtu a vybavení prostředky nutné k vzdělání lékařů a kde byly vhodné podmínky pro pěstování vědy. A z toho vyvozoval „Mährischer Correspondent“ pro Moravu závěr, že „velmi důležitá pevnost nemůže být univerzitním městem“ a že „starobylé město Olomouc musí čest úplně zemské univerzity přenechat své mladší kvetoucí, stále se rozšiřující sestře, nynějšímu zemskému městu Brnu“, které má se svými 60 000 obyvateli a početným továrním obyvatelstvem velkolepé nemocnice, ústav choromyslných, velkou porodnici a nalezinec, vyšší technický učební ústav, ústav pro hluchoněmé a slepé a daleko lepší polohu než Lvov. Na základě toho vyslovoval naději, že „zámožná a inteligentní obec brněnská nebude zajisté litovat . . . žádných obětí“ a že myšlenky univerzity se ujme i moravský zemský sněm.⁷

Je zajímavé, že na tuto výzvu Brno nijak zvláště nereagovalo, zato však se ozvala Olomouc. Na článek, uveřejněný v listu „Mährischer Correspondent“, reagoval bezprostředně olomoucký list „Die Neue Zeit“.

Vyjádřil rovněž naději, že univerzita na Moravě bude obnovena a že univerzitní otázka by mohla být rozhodnuta na moravském zemském sněmu. Nesouhlasil však s tím, že Olomouc, jakožto pevnost by měla být předem vyloučena z možnosti obnovit ve svých zdech univerzitu. Předpoklady Olomouce pro obnovu univerzity zdůvodňoval důvody historickými, polohou města a klidnějšími poměry a zdůrazňoval, že pro obyvatele tohoto města má otázka univerzity zcela zvláštní význam a že proto by jí měla být věnována zcela zvláštní pozornost.⁸

Znovu a podrobněji se zabýval list „Die Neue Zeit“ otázkou univerzity na Moravě v článku „Univerzitní otázka“, uveřejňovaném na pokračování. Potvrzoval především, že zřízením vysoké školy univerzitního směru se bude zabývat moravský zemský sněm a že v této souvislosti vyvstává i problém, bude-li univerzita na Moravě zřízena v Brně nebo v Olomouci. Plně odůvodněná se mu zdála být obava, že univerzita nemusí být obnovena v Olomouci, nýbrž že může být přenesena do Brna a s ní že by mohl být do Brna přeložen z Olomouce i lékařsko-chirurgický ústav s porodnickou školou a univerzitní knihovna, a to přesto, že v Olomouci byly ještě před zahájením zasedání zemského sněmu pro obnovu univerzity podnikány již první kroky.

O univerzitní otázce se prý tu velmi živě zajímal arcibiskup Bedřich z Fürstenbergu. Obecní zastupitelstvo zvolilo ze svého středu zvláštní výbor, který měl usilovat o to, aby obnovená univerzita na Moravě měla

⁷ *Original-Mitteilungen. Aus Mähren*, 5. April. MC, č. 6, 7. 4. 1861, str. 1.

⁸ *Local-Zeitung. Olmütz*, 13. April, NZ, r. 14, č. 85, 14. 4. 1861, str. 3.

sidlo v Olomouci. Ztráta univerzity by totiž byla prý pro toto město velmi těžkou ranou. Postihla by podle mínění pisatele i obecního zastupitelstva citelně nejen živnosti, ale i rodiny, které přijímaly do podnájmu studenty. Námitku, že pevnost nemůže být sídlem univerzity, autor článku vyvracel tím, že město se může rozšiřovat, má dobré železniční spojení a má pro univerzitu vhodné umístění, které Brnu chybí.

Přenesení univerzity do Brna by mohlo být podle pisatele odůvodněno existencí zemských úřadů a koncentrací obchodu a šlechty. Pro Olomouc však zase svědčila teologická fakulta, lékařsko-chirurgický ústav, univerzitní knihovna a porodnická škola a na průmysl bohaté zázemí. Jako menší město by prý byla Olomouc, jak potvrzuje i umístění německých univerzit, vhodnějším sídlem univerzity než Brno „s jeho nebezpečným proletariátem, skládajícím se z tolika tisíc továrních dělníků“. Kdyby byla Olomouci vzata univerzita a s ní i lékařsko-chirurgické učiliště s knihovnou, uzavíral článek, „blahobyť obyvatel by byl podkopán a Olomouc by přestala mít čestné místo mezi městy rakouské monarchie“.⁹

Důsledky, které mělo zrušení univerzity a které by zejména mělo obnovení univerzity pro město Olomouc, byly jistě přehnány. Nicméně však argumentace pisatele článku o univerzitní otázce v listu „Die Neue Zeit“ svědčila, jak velký význam byl univerzitě v Olomouci přikládán. Prozrazoval také že v Olomouci byla ještě před zahájením činnosti zemského sněmu na Moravě zahájena akce pro obnovu univerzity v tomto městě.

Jednání o obnovu univerzity v Olomouci začalo 18. března 1861, kdy podal člen obecního výboru Josef Engel návrh, aby velký výbor města Olomouce zřídil pro univerzitní otázku komisi, jež by vážila a navrhla prostředky, kterými by se uvedla v život petice města Olomouce za znovuzřízení univerzity a zároveň se pro ni získala podpora co nejvíce měst a obcí na Moravě. Jeho návrh byl projednán na schůzi obecního výboru 8. dubna téhož roku, kdy byl rovněž zvolen sedmičlenný univerzitní výbor, který tvořili vesměs příslušníci německé buržoazie dr. Reim, dr. Mandelblüh, zemský soudní rada Schuster, Machanek, Josef von Engel, Anton Blumenzweig a Ferdinand Wintersteiner.¹⁰

Protože nebylo pravděpodobně jasné, jakou cestu pro podání petice volit (komu ji předložit), vypracování petice se pozdrželo. Teprve na zasedání obecního výboru 24. června 1861 navrhl Josef Engel jménem univerzitního výboru, poukazuje na to, že otázkou vysoké školy v Olomouci se bude zabývat jak zemský sněm, tak i říšská rada, aby obecní výbor vypracoval petici o doplnění zdejší vysoké školy k zemskému výboru, aby pak dále jako součást a na podporu petice nabídl v této věci příspěvek, jehož výše by zatím nebyla stanovena, a konečně aby pověřil svou finanční sekci zjistit, čím obec může přispět k rozšíření vysoké školy buďto jednou provždy (budovami, stavbami, peněžními příspěvky) nebo ročně (stipendii, vyučovacími pomůckami apod.) Všechny tyto návrhy byly schváleny, druhý a třetí byly postoupeny k vyjádření čtvrté (finanční) sekci obecního výboru.¹¹

⁹ *Die Universitätsfrage I–III*, NZ, r. 14, č. 136–138, 16.–19. 6. 1861, str. 1.

¹⁰ OAr Olomouc, Josefínská registra, S 5, RF 17, fol. 17–18.

¹¹ Tamtéž, fol. 25–26 a 82.

Čtvrtá sekce obecního výboru, příslušná pro finanční záležitosti, návrhy jí postoupené projednala a vyjádřila se k nim takto: 1. Dospěla k závěru, že olomoucká městská obec je s to vyhovět všem požadavkům na umístění univerzity rozdělením univerzitní budovy, vyšší reálky a mořických kasáren; pokládala však za žádoucí, aby odborníci prozkoumali, do jaké míry jmenované prostory vyhovují danému účelu, aby se při realizaci záměrů neobjevily nedostatky a potíže. 2. V záležitosti peněžního příspěvku bylo sekci doporučeno, aby docházející kolejně (Kolegiengeld) bylo ponecháno obci, která by se za ně zavázala poskytovat stipendia a platy profesorům. 3. K výši platů a stipendií se sekce nevyslovila, ale prohlásila, že učiní vše, aby univerzita byla podporována.¹²

Svou zprávu předložila sekce obecnímu výboru 22. července 1861 a ten jí postoupil 29. července univerzitnímu výboru se žádostí, aby vypracoval na základě ní příslušné návrhy.¹³

Univerzitní výbor se usnesl 5. srpna 1861 doporučit obecnímu výboru města Olomouce: 1. Požádat ministerstvo kultu a vyučování ve Vídni o znovuzřízení právnické fakulty v Olomouci, a to na soukromý náklad pod zárukou městské obce olomoucké. Smyslem žádosti o znovuzřízení právnické fakulty v Olomouci byl nepochybně záměr obnovit univerzitu v Olomouci suchou cestou, bez formálního zřizování vysoké školy jako celku, které se ukazovalo být asi málo reálné. Existující teologická fakulta, chirurgicko-lékařské učiliště a obnovená právnická fakulta mohly tvořit základ nové univerzity. 2. Zahájit subskripci na příspěvky k uhrazení nákladů na zařízení této fakulty ve výši 11 200 zl. ročně, z nichž obec by uhradila sama 3 000 zl. ročně. 3. Vydát jedno svolání k obyvatelstvu města Olomouce a druhé k obyvatelstvu na severní Moravě a ve Slezsku, aby přispělo k finančnímu zajištění univerzity v Olomouci. 4. Požádat zvláštní deputaci nebo přípisem o příspěvek i arcibiskupa olomoucké arcidiecéze.¹⁴

Jednání o provedení toho návrhu se opět protahovalo, a to zase nejspíše proto, že nebylo stále ještě ujasněno, kdo bude v poslední instanci o znovuzřízení univerzity na Moravě a o jejím umístění v Brně nebo v Olomouci rozhodovat, zda zemský sněm moravský, ministerstvo kultu a vyučování, či říšská rada.¹⁵

Na jaře roku 1862 přikročil obecní výbor města Olomouce k založení „studijního fondu“ ve prospěch univerzity v Olomouci a vydal také navrhaná svolání města Olomouce k občanům a obyvatelům Moravy a Slezska, aby morálně i finančně podpořili úsilí obecního výboru v Olomouci o znovuzřízení univerzity.

Svolání k občanům města Olomouce vycházelo z konstatování, že zrušení univerzity by bylo těžkou ranou pro každé město a že proto Olomouc, která se volně nemohla rozvíjet a opírat o vlastní průmysl, byla tímto opatřením postižena dvojnásob těžce. To přimělo velký výbor obce, aby rozvinul úsilí o obnovu, případně o zřízení univerzity v Olomouci. Jelikož však od státu nelze očekávat velkou pomoc, je třeba pro tento účel,

¹² Tamtéž, fol. 25–26 a 82.

¹³ Tamtéž, fol. 25–26.

¹⁴ Tamtéž, fol. 29 a 97.

¹⁵ *Local-Zeitung. Olmütz, 27. September. NZ, r. 14, č. 223, 28. 9. 1861, str. 2.*

pravilo se v provolání, přinést oběti. Jen za cenu oběti a vlastní silou podařilo se mnoha městům na Moravě získat reálku a Příbor mohl takto opět otevřít své zrušené gymnázium. Proč by tedy mělo být nemožné Olomouci získat znovu univerzitu, spojí-li se obec a obyvatelstvo a budou-li podpořeni arcibiskupem, preláty a obyvatelstvem dvou obvodů obchodních a živnostenských komor? A v závěru vyzýval obecní výbor občany a obyvatele města Olomouce, aby přispívali na univerzitu jednorázovými zakládacími a ročními udržovacími příspěvky.¹⁶

I provolání k obyvatelům Moravy a Slezska poukazovalo na těžkou ránu, kterou utrpělo město Olomouc a s ním i celá země zrušením právnické fakulty a tím i celé univerzity. Jestliže se tehdy musel obecní výbor města tomuto rozhodnutí podřídit, nový výbor města Olomouce se rozhodl použít všech prostředků k znovuzískání tak vzácného majetku. Přesvědčen, že k cíli povede spíše spoléhání na vlastní síly a sympatie, jež vyvolá spíše rozhodné úsilí o obnovu vysoké školy u všech zúčastněných než všechny petice a prosby, a uváživ tísnivou finanční situaci státu a nevyjasněné kompetence ve školství, odhodlal se jménem města Olomouce přinést oběti, jež by městu Olomouci i zemi zajistily znovu univerzitu.

Město Olomouc počítá, uvádělo se v provolání, při znovuzřízení univerzity s podporou těch částí země, které byly zvyklé posílat sem mládež usilující o vyšší vzdělání a které tuto možnost ztratily. To ovlivnilo nepříznivě i pravidelný přírůstek domácího úřednictva a soudcovského stavu, který je jedním z prostředků, jak uspokojit přání občanů a zajistit národní rovnoprávnost.

Město Olomouc, prozrazovalo dále provolání, se nemíní se svou žádostí obrátit na zemský sněm, protože je zaměstnán organizačními a veřejnými úkoly tak, že uplynou léta, než bude univerzitní otázka projednána. Má také obavu, že v něm poměrně silně zastoupená šlechta by mohla pokračovat v úsilí přetáhnout univerzitu do Brna a přivodit tak usnesení, které by nebylo prospěšné oblastem, k nimž se provolání obracelo. Nakonec vyjadřovalo provolání města Olomouce naději, že zámožné a osvícené obyvatelstvo přilehlých oblastí Moravy a Slezska bude mít zájem o to, mít učená studia ve své bezprostřední blízkosti a vyzývalo je k podpoře snah o obnovu univerzity v podobě jednorázových i ročních příspěvků od obcí i jednotlivců.¹⁷

Obecní výbor města Olomouce zaslal podle doporučení univerzitního výboru zvláštní přípisi i olomouckému arcibiskupovi a požádal ho, poukazuje na úzká pouta mezi městem a arcibiskupstvím a na zásluhy olomouckých arcibiskupů o vysoké školství v Olomouci v minulosti, o podporu v univerzitní otázce.¹⁸

Snahy o obnovu univerzity v Olomouci se neomezily jen na provolání a žádosti. Podle návrhu univerzitního výboru zřídil obecní výbor studijní fond, ve kterém se soustřeďovaly docházející příspěvky a finanční prostředky pro zřízení univerzity. Prozrazuje to článek v listu „Die Neue

¹⁶ OAr Olomouc, Josefská registra, S 5, RF 17, fol. 21–22. Provolání má v tištěné podobě datum 1. května 1862. Text provolání byl uveřejněn také v listu Die Neue Zeit. NZ r. 15, č. 109, 11. 5. 1862, str. 3.

¹⁷ Tamtéž, fol. 23.

¹⁸ Tamtéž, fol. 21–22.

Zeit“ vítající provolání obecního výboru k občanům a zároveň sdělující, že sbírka peněžních prostředků na znovuzřízení olomoucké univerzity začne v nejbližší době.¹⁹ Podle další zprávy tohoto listu začaly do studijního fondu přicházet příspěvky a připravovala se i ochotnická divadelní představení, koncerty, společenské a umělecké zábavy, jejichž výtěžek měl připadnout rovněž studijnímu fondu.²⁰ Pořádání ochotnických představení ve prospěch univerzity se ujal zvláštní výbor, jehož předsedou se stal dr. Franz Mandelblüh a jehož členy byli Josef von Engel, Josef August Bartsch, Adolf Kwizda, Karl Hepner, Josef Brodtrager, Heinrich Schlimaržik, Hugo Niemetz a Josef Tjuka.²¹

Do studijního fondu ve prospěch zřízení univerzity v Olomouci se vybralo do 31. října 1862 5 417 zl. 61 1/2 kr. r. č. K 31. říjnu 1863 bylo ve studijním fondu 6 940 zl. 75 kr. r. č. Dne 31. prosince 1864 činil jeho stav 7 698 zl. 40 kr. r. č. a k 31. prosinci 1870 dosáhl fond výše 10 324 zl. 23 1/2 kr. r. č.²²

To byla zajisté částka spíše symbolická než skýtající reálnou záruku pro zřízení a finanční zajištění univerzity. Přitom trend příspěvků byl zejména v druhé půli šedesátých let spíše sestupný, což dokazovalo, že zájem o jejich splácení klesal úměrně s tím, jak slábla naděje, že univerzita v Olomouci bude zřízena. Potvrzuje to i zpráva II. sekce obecního výboru města Olomouce z 3. listopadu 1864, ve které se praví, že otázka dalšího vybírání ročních a měsíčních příspěvků do studijního fondu může být rozhodnuta jen v souvislosti s přípravnými pracemi a snahami „dříve existujícího“ univerzitního výboru. Doporučovalo se v ní, aby velký výbor zvolil pro správu a řízení studijního fondu zvláštní výbor pro studijní fond.²³ Univerzitní výbor tedy již neexistoval a úsilí o znovuzřízení univerzity v Olomouci se dostávalo do slepé uličky.

Protože zatím nebylo možné nahlédnout do materiálů centrálního charakteru (akt ministerstva kultu a vyučování, rakouské vlády a pod.), uložených ve vídeňských archívech a ve fondu moravského sněmu není zřejmě z počátku šedesátých let minulého století materiál, vztahující se k univerzitní otázce na Moravě, je těžké posoudit, nakolik byly záměry obnovit univerzitu nebo alespoň její část na Moravě, ať již v Brně nebo v Olomouci, reálné. Zdá se, že snahy o zřízení univerzity na Moravě v první polovině 60. let 19. století byly spíše programem a přáním než reálnou možností, což si zřejmě uvědomoval více obecní výbor v Brně, který podle zatím známých skutečností nevyvinul proto v univerzitní otázce v této době ani zvláštní aktivitu.

Otázkou zřízení právnické akademie nebo univerzity na Moravě se zabývali v té době, jak bylo již naznačeno, poslanci moravského zemského sněmu, ale ani člen zemského výboru Petr rytíř Chlumecký, ani hrabě Egbert Belcredi, kteří byli pověřeni podniknout k tomu potřebné kroky, nevykonali údajně v této věci nic.²⁴

¹⁹ *Local- und Provinzial-Zeitung*, NZ r. 15, č. 110, 13. 5. 1862, str. 3.

²⁰ *Local- und Provinzial-Zeitung*, NZ r. 15, č. 115, 18. 5. 1862, str. 3.

²¹ *Local- und Provinzial-Zeitung*, NZ, r. 15, č. 146, 27. 6. 1862, str. 3.

²² OAr Olomouc, Josefská registra, S 5, RF 17, fol. 29–31, 241 a 244–245.

²³ Tamtéž, fol. 40.

²⁴ Srov. *Dějiny univerzity v Brně*, Brno 1969, str. 28.

Velký vliv na projednávání otázky obnovy či zřízení univerzity na Moravě a na snahy o uskutečnění tohoto požadavku, měla, jak vysvitá i z povolání obecního výboru k obyvatelům severní Moravy a Slezska, otázka nevyjasněné kompetence v záležitostech vysokého školství mezi zemskou správou a centrálními orgány, která byla rozhodnuta v duchu centralizačních zásad rakouské únorové a pak i prosincové ústavy ve prospěch Vídně, která měla, jak bude ještě dále uvedeno, zájem na tom, dobudovat především v té době existující univerzity a teprve pak uvažovat o obnově bývalých nebo zakládání nových univerzit v Rakousku.

Potvrzuje to diskuse k rozpočtu ministerstva kultu a vyučování v poslanecké sněmovně říšské rady, ve které vystoupil 24. června 1862 i olomoucký velkoobchodník a poslanec německé liberální strany Baltazar Szábel. Ve svém projevu podrobil veřejné kritice postup Bachovy vlády vůči bývalé univerzitě v Olomouci a podal návrh na její znovuzřízení, jakož i na obnovu všech ostatních v padesátých letech 19. století zrušených univerzit. Jeho návrh však nezískal dostatečnou podporu. Ministr kultu a vyučování nehájil sice to, co se již stalo, ale prohlásil, že hlavním úkolem vlády je dobudovat především existující univerzity a že otázka zrušených nebo nových univerzit musí být přenechána budoucnosti. Z toho se v Olomouci vyvozovalo, spíše optimisticky než reálně, „že záležitost moravsko-slezské univerzity byla jen odsunuta, ale nepadla“.²⁵

Nicméně však mělo odmítavé stanovisko ministerstva kultu a vyučování k obnovování či zakládání nových univerzit a nedostatečná aktivita moravského zemského sněmu v univerzitní otázce za následek, že zájem o obnovu či zřízení univerzity v Olomouci i na Moravě opadal. Na tom nic nemění skutečnost, že potřeba obnovení nebo zřízení univerzity na Moravě byla připomenuta ještě z několika dalších stran.

Univerzitní otázka se dostala i na stránky českého tisku. R. 1862 se zabýval otázkou zřízení univerzity na Moravě, a to nejspíše v souvislosti s úvahami, kde by univerzita měla být a jaká by měla být, časopis „Moravan“. Pranyřoval zrušení univerzity v Olomouci, a to z toho důvodu, že „zrušování ústavů vědeckých je zajisté v zemích civilizovaných věci neslýchanou, zvláště za časů, kdežto věda přetrhla vazby barbarské a z úkrytu klášterního vystoupila na jeviště světové co nejhlavnější páka vzdělanosti národní“, a též proto, že „zájmy země tím zajisté trpí, neboť patrně, že úřednictvo většinou nezná poměrů v naší vlasti ani jazyka lidu, s nímž mu obcovat, čímž kromě škody lidu i vláda trpí, an špatným a neschopným úřednictvem důvěra v ni se kácí“.

A v další části se vyslovoval tento časopis pro zřízení univerzity nebo alespoň právnické akademie na Moravě, o něž usilují města Olomouc a Brno. „Co se místa týká“, pravilo se v článku, „tuť musíme se vyznat, že by Olomouci svou polohu lépe slušelo býti městem univerzitním, ne Brnu, avšak výčitky, jakoby před ústím děl a řinčením zbraně pevnost nikdy nedovedla vyhovět požadavkům mírumilovné Uměny, nedovedla posvátného klidu poskytnout múzám, nikdo lépe neodmítne, jak dlouhými léty nabyté zkušenosti“. A co se týče otázky jazykové a národní, uzavíral

²⁵ Szábel's Rede in der Sitzung des Abgeordnetenhauses am 24. Juni, NZ, r. 15, č. 147, 28. 6. 1862 a Local- und Provinzial-Zeitung, NZ, r. 15, č. 146 a 148, 27. a 29. 6. 1862, str. 3.

„Moravan“ své stanovisko k moravské univerzitě takto: „My tedy žádáme, by univerzita, zřídí-li se na Moravě, vyhověla rovnoprávnosti nejen zčásti, nýbrž úplně... Zařídí-li se tedy univerzita, k níž jak Němec, tak Slovan se tulit bude s důvěrou, pak řekneme, buďsi! Jinak hodí-li se nám kost, jak paralelkami na gymnáziích, nemá-li být úsměškem na naše žádosti a tužby, jak technika brněnská, pak jsme první, jež se ohradíme proti nestoudnému zahrávání si s trpělivostí národa...“²⁶

Odráželo-li se v názoru „Moravanu“ na sídlo moravské univerzity jeho konzervativní zaměření, v orgánu české strany národní, jímž byla „Moravská orlice“, se objevilo o dvě léta později stanovisko, že univerzita na Moravě by měla být založena nikoli v Olomouci, ale v Brně. „Moravská orlice byla dále toho mínění, aby se (na Moravě) zřídila nejprve fakulta právnická s bohosloveckou, co zemi nejpotřebnější, i aby se filozofie s bábictvím... z Olomouce do Brna přestěhovaly. Fakulty medicínské potřeba není tak pilná,“ tvrdilo se. „Kdyby se časem nutnost ukázala, snadno bude univerzitu o tuto fakultu rozšířiti. Co se fakulty filozofické týče, myslíme, že jí jako právnické potřeba jest, neboť čím dále, tím více bude u nás potřeba středních škol, reálků a reálných gymnázií a co do historie samé, ona jest potřebný appendix fakulty právnické.“ Kdyby vláda nemínila založit na Moravě úplnou univerzitu, přimlouvala se „Moravská orlice“ alespoň za zřízení právnické akademie.²⁷

Na závažnost univerzitní otázky a aktuální potřebu univerzity na Moravě upozornil moravský zemský sněm r. 1864 i šternberský rodák a lékař, bývalý docent vysokých škol v Bernu a v té době gothajský knížecí knihovník Eduard Reich spiskem, nazvaným „Die Universität in Mähren“, obsahujícím poměrně detailní projekt na obnovení univerzity v Olomouci, který však neměl rovněž naději na realizaci.²⁸

²⁶ *Zřízení university na Moravě*, Moravan, č. 96, 29. 11. 1862, str. 1–2.

²⁷ *Universita na Moravě*, Moravská orlice, r. 2, č. 138, 18. 6. 1864, str. 1.

²⁸ Ed. Reich, *Die Universität in Mähren, eine Skizze dem mährischen Ladtag überreicht*, Gotha 1864. Srov. též K. Daněš, *Reichův návrh na obnovení olomoucké university z roku 1864*, Zprávy vlastivědného ústavu v Olomouci, č. 132, 1967, str. 8–11.

